

References:

1. Watts M. J., (2017). *Precarious Life, Violence & Poverty under Boko Haram & MEND. In the Political Economy of Everyday Life in Africa. James Currey an imprint of Boydell & Brewer Ltd. PO Box 9, Woodbridge Suffolk IP12 3DF (GB). www.jamescurrey.com.*
2. Watkins K., (2002) *Making globalization work for the poor. Finance and Development. Quarterly magazine of the IMF. March 2002, vol. 39 n. (1).*
3. (UNDP, (1999) *New contributions to the analysis of poverty: methodological and conceptual challenges to understanding poverty from a gender perspective. UN report published 1999.*
4. Edoh T., (2003) *Poverty and the survival of Democracy in Nigeria. In Nigerian Journal of political and Administrative Studies. Makurdi Aboki Publishers vol 1, n. (1), pp30–45.*
5. Pierre D., Christian L., (2013). *The New Way of the World: On Neo-liberalism. Research gate Verso. Sept., 2013*
6. Jay S. (2019). *History from above in Africa. Jacobin magazine. Issue 8, Feb. 2019.*
7. Abdullahi MM., Umar D., (2018). *Globalization and Federation in Peril: Renewed Agitations for Statehood and the Future of Nigerian State ISSN 2283-7949. Glocalism: Journal of Culture, Politics and Innovation. DOI:10.12893/gjcp. 2018. (2.5) available at www.glocalismjournal.net Retrieved 22 June, 2019.*

XFTAP 11.15.82

<https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-8940.19>

Ж.Ж. Қуанышбаева¹, О.О. Карибаев¹, Қ.А. Қантаева¹

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН ҚОҒАМЫНДАҒЫ СЯСИ МӘДЕНИЕТТІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада авторлар Қазақстанның саяси мәдениеттің құқықтық табиғатының өзекті мәселелері қарастырады. Саяси мәдениеттің құқықтық табиғатының теориялық аспектілерін, халықтың саяси мәдениетін қалыптастыру мен дамытудың құқықтық ерекшеліктерін ашып көрсеткен. Қоғамның саяси мәдениетінің кемелдену өлшемі ретіндегі саяси сананың құқықтық аспектілері; халықтың құқықтық мәдениетін тәрбиелеудің кешенді-саяси сипаттамасы айқындалған. Авторлар саяси мәдениеттің құқықтық аспектілері жеке адамның, мемлекет пен қоғамның әлеуметтік-саяси байланысы мен өзара іс-қимылын білдіретіндігін, және мұндай бағалау құқықтық мәдениеттің жүйелік-саяси сипаттамасы ретінде қызмет ететіндігін қарастырған. Сонымен қатар, мақалада пікірталас мәселелеріне де назар аударылған. Саяси ғылымда соңғы уақытқа дейін Қазақстан Республикасының саяси мәдениетін қалыптастыру және дамыту сияқты мәселе іс жүзінде зерттелмегендіктен, оның Қазақстан мемлекетіндегі саяси басымдықтарының проблемасы да табиғи түрде туындаған жоқ. Сонымен қатар, бұл мәселе, оның зерттелмегендігімен, Қазақстанның теориясы мен практикасы үшін өте өзекті және маңызды.

Кілт сөздер: саяси мәдениет, саяси сана, құқықтық аспектілер, мемлекет, қоғам.

Zh. Kuanyshbayeva¹, O. Karibaev¹, K. Kantaeva¹

¹ Abai Kazakh National Pedagogical University
Kazakhstan

POLITICAL CULTURE IN KAZAKHSTAN SOCIETY: LEGAL ASPECTS

Abstract

In the article, the authors consider the current problems of the legal nature of the political culture of Kazakhstan. He revealed the theoretical aspects of the legal nature of political culture, the legal features of the formation and development of the political culture of the people. The legal aspects of political consciousness as a criterion of the maturity of the political culture of society are defined; the complex political characteristics of the education of the legal culture of the people are defined. The authors considered that the legal aspects of political culture express the socio-political relations and interaction of the individual, the state and society, and such an assessment serves as a system-political characteristic of legal culture. In addition, the article also focuses on debatable issues. Since the political science until recently practically did not study such a question as the formation and development of the political culture of the Republic of Kazakhstan, naturally, the problem of its political priorities in the Kazakh state did not arise. At the same time, this problem, despite its unexplored nature, is very relevant and important for the theory and practice of Kazakhstan.

Keywords: political culture, political consciousness, legal aspects, state, society.

Ж.Ж. Куанышбаева¹, О.О. Карибаев¹, К.А. Кантаева¹

¹ Казахский национальный педагогический университет имени Абая
Казakhstan

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В КАЗАХСТАНСКОМ ОБЩЕСТВЕ: ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Аннотация

В статье авторы рассматривают актуальные проблемы правовой природы политической культуры Казахстана. Раскрыл теоретические аспекты правовой природы политической культуры, правовые особенности формирования и развития политической культуры народа. Определены правовые аспекты политического сознания как критерия зрелости политической культуры общества; комплексно-политическая характеристика воспитания правовой культуры народа. Авторы рассматривали, что правовые аспекты политической культуры выражают социально-политические связи и взаимодействие личности, государства и общества, а такая оценка служит системно-политической характеристикой правовой культуры. Кроме того, в статье также уделено внимание дискуссионным вопросам. Поскольку в политической науке до недавнего времени практически не изучался такой вопрос, как формирование и развитие политической культуры Республики Казахстан, естественно не возникла и проблема ее политических приоритетов в казахстанском государстве. Вместе с тем, эта проблема, несмотря на ее неисследованность, очень актуальна и важна для теории и практики Казахстана.

Ключевые слова: политическая культура, политическое сознание, правовые аспекты, государство, общество.

Кіріспе. Қоғамның саяси жүйесі мен әлеуметтік-саяси процестердің дамуы құқықтық мәдениетпен тығыз байланысты. Сондықтан, осы байланысты ескерусіз бірде-бір саяси, әлеуметтік-экономикалық проблеманы шешу мүмкін емес.

Күрделілікпен және қарама-қайшылықпен сипатталатын қоғамның саяси жүйесін дамыту проблемалары, әсіресе құқықтық мәдениеттің деңгейі өте маңызды орын алады. Посткеңестік қоғамның нарықтық қатынастарға көшуі және біздің елімізде және жалпы әлемде болып жатқан түбегейлі өзгерістер-реформалар, жаңғыртулар жағдайында бұл проблемаларды терең саяси тұрғыдан түсіну қажеттілігі күшейе түсті және ХХІ ғасырдың талабы болып табылады. Бүгінгі таңда әлемдік және қазақстандық тәжірибе қоғамның құқықтық саясатында көрініс табатын құқықтық мәдениеттің нақты тарихи мазмұны бар екенін айғақтайды.

Нәтижелерді талдау. Айта кету керек, құқықтық мәдениеттің мәні қоғамдық-саяси, құқықтық қатынастардың түрімен және жалпы мәдениетпен анықталады. Құқықтық мәдениет жеке адамның, мемлекет пен қоғамның өзара әрекеттесу қажеттілігіне байланысты елдің даму тетігі ретінде қызмет етеді. Осыған байланысты құқықтық мәдениетті зерделеу Қазақстан Республикасы үшін де басым болып табылатынын атап өткен жөн. Президент Н.Ә. Назарбаев: «Әлемнің дамыған 30 елінің қатарына ұмтылыс кезінде бізге адал бәсекелестік, әділеттілік, заңның үстемдігі және жоғары құқықтық мәдениет ахуалы қажет», - деп айтқан болатын [1].

Алдыңғы қатарлы саяси, құқықтық жүйеде лайықты орын алуға үміткер Қазақстанның әрбір саяси құжаты мен Заңында өзіндік бір «ерекшелік» болуы тиіс - оған ерекше мағына мен әлеуметтік-саяси мән беретін, пісіп-жетілген проблеманы шешу барысын беретін бір немесе бірнеше өзара байланысты негіз қалаушы идеялар.

Қоғамтанушылар Қазақстан Республикасының «Сяси мәдениетінің басымдығы» ұғымын әзірге игермеген, сондықтан, әрине, ол әлеуметтік-саяси ғылымда жалпыға бірдей қабылданған ұғым болып табылмайды. Бір жағынан, әртүрлі ғалымдардың еңбектерінде ол бірдей құбылысты білдіру үшін қолданылады деп айтуға болмайды. Екінші жағынан, дәл сол құбылыс туралы сөз болғанда, оның синонимдік атаулары, мысалы, Құқықтық саясаттың басымдығы мен элементі сияқты ұғымдар болып көрінеді.

Мұның бәрі саяси мәдениеттің мәселесі күрделі және жан-жақты құбылыс екенін көрсетеді, мұқият назар аударуды және зерттеуді қажет етеді. Сондықтан ғалымдар саяси мәдениеттің жаңа құбылыстары мен процестерін жан-жақты зерттеу, өзекті саяси және әлеуметтік-құқықтық мәселелерді шешуге ықпал ететін теориялық жалпылау міндеттеріне ие. ТМД-дағы, оның ішінде Қазақстандағы саяси мәдениет мәселесі ғалымдардың, ең алдымен саясаттанушылардың жұмыстарында дербес зерттеу ретінде жеткілікті жарық таппағанын атап өткен жөн. Сондықтан Қазақстан Республикасының саяси мәдениетінің даму теориясы бар үдерістерін нақты материалдарда зерделеу тек Қазақстанға ғана емес, сондай-ақ халықтары таяуда дербес даму жолына түсіп, жаңа демократиялық өмір құрып жатқан басқа елдерге де маңызды және қажет.

Қазақстанның саяси мәдениеті оның жұмыс істеуінде, генезисінде құқықтық, әлеуметтік-саяси шындықтың аса маңызды құндылық құрауыштарының жиынтығын қамтитын айқын мақсатты бағыты бар саяси құбылыс ретінде көрінеді. Ол жалпықазақстандық, жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесіне жатады. Бұл қазақстандық демократиялық қоғамның, құқықтық мемлекеттің азаматтық қоғамға бағыныстылығының, қазақстандықтың, адамның құқықтары мен бостандықтарына кепілдік беретін ажырамас бөлігі. Сонымен қатар, Қазақстанның саяси мәдениеті елдің әлеуметтік-саяси болмысының прогрессивті дамуы мүддесінде олардың нақты жұмыс істеуінде елдің құқықтық жүйесінің барлық компоненттерінің жиынтығын білдіреді.

«Саяси мәдениеттің басымдықтары» ұғымы «құқықтық саясаттың негізгі міндеттері» ұғымынан өзгеше. Біз саяси-құқықтық реттеу саласындағы мемлекет саясатының басымдықтары туралы әңгіме қозғаған кезде, біз оны дамытудың стратегиялық

перспективаларын айтамыз. Басымдықтар бейнелі түрде, алыс көзқараспен жасалады. Сяси мәдениеттің негізгі міндеттері туралы айтқанда, олар оны жүзеге асырудың тактикасын білдіреді. Басқаша айтқанда, саяси-құқықтық реттеудің белгілі бір саласындағы құқықтық саясаттың нақты міндеттері толығымен оның басымдықтары негізінде анықталады және осы басымдықтарға бағынады.

Осылайша, «саяси мәдениеттің негізгі міндеттері» оны нақтылап, «құқықтық саясаттың басымдықтары» ұғымын сәтті толықтырады. Дегенмен, бір тұжырымдаманы екіншісіне ауыстырудан және оларды синоним ретінде пайдаланудан аулақ болу керек.

Н.И. Матузов саяси мәдениетті қалыптастырудағы басымдықтарды қазір және таяу болашақта шешілуі қажет маңызды бірінші кезектегі міндеттер, мәселелер, сұрақтар ретінде айқындайды [2, б.78].

Сондықтан, Қазақстан Республикасының саяси мәдениетін қалыптастырудың басым бағыттары – мемлекетіміздің саяси-құқықтық реттеу саласындағы қызметіне арналған ең маңызды бағдарлар.

Жалпы алғанда, Қазақстан Республикасының саяси мәдениетін қалыптастырудың басым бағыттары туралы мәселеге өте мұқият қарау керек, өйткені нормативтік құқықтық актілерді қабылдауға теңдестірілген көзқарас өздігінен туындайды. Құқықтық саясаттың жекелеген салалары бір-бірімен байланысты болуы, ортақ мақсаттарға бағынуы және бірдей саяси-құқықтық құндылықтарды басшылыққа алуы керек екенін ұмытпаған жөн. Егер біздің заң шығарушылар саяси-құқықтық реттеу саласындағы ұлттық саясат туралы ең болмағанда жалпы түсінік алса, олардың құқықтық мемлекет құруға деген көзқарасы ойланбайтын болады және қоғамдық дамудың нақты қажеттіліктеріне едәуір сәйкес келеді деп үміттенеміз.

Қазақстандық қоғамның демократиялық құралдары ретінде әрекет ететін құқықтық саясат саяси мәдениетті қалыптастыруда стратегиялық мақсаттарды айқындауға және ұзақ мерзімді перспективада оларға қол жеткізуге қабілетті: құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамның негіздерін құру және дамыту; қоғам мен мемлекет арасындағы күрделі қатынастарды реттеуге; адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын шынайы түрде қамтамасыз ету.

Қазақстан Республикасының құқықтық саясаты қоғамдық қатынастарды ұйымдастыруға арналған мақсаттар, саяси, құқықтық тұжырымдамалар мен доктриналар жүйесіне негізделгендіктен, оның қызметінің негізгі басымдықтарын айқындаудың ерекше мүмкіндігі бар. Осы қисынға сүйене отырып, біз Қазақстан Республикасының саяси мәдениеттің басымдықтары, оның саяси-құқықтық реттеу саласындағы эталоны – қазақстандық қоғамның дамуы үшін шешуші маңызы бар жалпыадамзаттық құндылықтар екендігін алға тартамыз.

Қазақстан Республикасының саяси мәдениеті қазақстандық қоғамның саяси-құқықтық жүйесіне кіретін барлық субъектілердің өзара іс-қимылы негізінде әзірленеді, жүзеге асырылады және республикалық нысаналы бағдарламаларда, доктриналарда, даму тұжырымдамаларында, Қазақстанның халықаралық шарттарында, Қазақстан Республикасының заңдары мен өзге де нормативтік-құқықтық актілерінде, сондай-ақ басқа да ресми саяси-құқықтық құжаттарда шоғырланған көрініс алады. Қазақстан Республикасының құқықтық мәдениеті – бұл Қазақстандағы субъектілердің-мемлекеттің, саяси партиялардың, қоғамдық қозғалыстардың, жеке адамдардың және олардың бірлестіктерінің стратегиялық және тактикалық сипаттағы саяси-құқықтық идеяларды әзірлеуден және іске асырудан тұратын құқықтық реттеу саласындағы қызметі.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасы саяси мәдениетінің жалпы қағидаттарына: ғылыми негізділік; шынайылық; объективтілік; халықтың, қоғамның даму қажеттіліктерінің шарттылығы; болжамдылық; легитимділік; демократиялық сипат; әділдік; әлеуметтік бағыт; гуманизм; жариялылық; жеке тұлға мен мемлекет, ұлттық және жалпыадамзаттық мүдделерінің үйлесуі; адам құқықтарының басымдығы, халықаралық стандарттарға сәйкестігі жатқызуға болады. Біздің ойымызша, бұл қағидаттарда қазақстандық қоғамның

құқықтық мәдениетке деген талаптары айқын қалыптасқан. Бұл ретте, жоғарыда баяндалған пайымдауларды ескере отырып, мынадай қорытынды жасауға болады: біріншіден, Қазақстан Республикасының құқықтық мәдениетінің қағидаттары-қазақстандық құқықтық мәдениеттің пайда болуының, дамуының және жұмыс істеуінің адамгершілік және ұйымдық негізін құрайтын бастапқы айқындаушы идеялар, талаптар, көзқарастар; екіншіден, Қазақстан Республикасының құқықтық мәдениетінің нәтижелілігіне қойылатын негізгі талап қоғам мен жеке адамның құқықтық өмірінің сапасы мен деңгейін арттыру болып табылады. Бұл азаматтар мәртебесінің кепілдігін қамтамасыз етуде [3, б.178]. Өз тыныс-тіршілігін келешекке жоспарлау мүмкіндігінде, Саяси билік іс-әрекеттерінің келісушілігі мен болжамдылығында және Қазақстанның құқықтық мәдениетінің басымдықтарын айқындауда көрініс табуы мүмкін.

Біздің ойымызша, Қазақстан Республикасының саяси мәдениеті құқықтық, саяси прогреспен, қоғам өмірінің экономикалық, әлеуметтік-саяси жағдайларынан туындайтын және оның қалыптасу деңгейіне қойылатын талаптар, байланыстар мен қатынастардың түйінін білдіреді. Сонымен қатар, саяси мәдениет уақыттың әр сәтінде саяси-құқықтық шындықтың көп өлшемді әлеуметтік кеңістігінің әр нүктесінде оған толық сәйкес келмейді, бірақ онда осы шындықтың даму деңгейінің көрсеткіші немесе сипаттамасы ретінде әрекет ете алатын компонент ретінде бар.

Халықтың қазақстандық саяси мәдениетін қалыптастыру мен дамыту құқықтық мемлекеттің мазмұны мен функциясының мәні және Қазақстан Республикасының құқықтық саясатын жүзеге асырудың нәтижесі болып табылады. Бұл үдерісте Қазақстанның саяси кеңістігінде мұсылмандық құқықтық мәдениетті қарастырудың маңызы зор.

Ең алдымен, Қазақстандағы мұсылман-құқықтық мәдениет жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің өзара іс-қимылының арнасы болып табылатынын атап өткен жөн. Өкінішке орай, Қазақстан Республикасындағы мұсылман-құқықтық мәдениет ғылымда мүлде зерттелмеген.

Қазақстандағы мұсылман-құқықтық мәдениетті дұрыс түсіну үшін, ең алдымен, мұсылман құқығының ерекшеліктерін білу қажет. Мұсылман құқығының табиғатын ашатын және оны басқа құқықтық жүйелерден ерекшелейтін басты ерекшелігі-бұл қасиетті және зайырлы, діни және заңды принциптердің өзара әрекеттестігі [4, б.108], ол ерекшелікте, оның шығу тегі мен тарихи эволюциясында, көздері мен құрылымында, әрекет ету механизмінде көрінеді.және мұсылман заңгерлерінің, саясаттанушылардың құқықтық түсінігі, бұл құқықтың мемлекет пен зайырлы заңмен байланысы. Мұсылман құқығының тағы бір айқын белгісі – оның ерекше әртүрлілігі, аймақтық және Ұлттық формалардың кең спектрі, жергілікті салт-дәстүрлермен тығыз қарым-қатынас, ондағы егжей-тегжейлі жеке шешімдердің жалпы принциптермен үйлесуі, сонымен қатар икемділік пен уақыт өте келе өзгере алатын тұрақтылық пен тұрақтылық. Осы мәселелердің барлығында біздің еліміздегі мұсылман-құқықтық мәдениеттің жай-күйі мен даму перспективаларын зерттеудің өзектілігі алдын-ала анықталған. Мұсылмандық құқықтық мәдениетке үндеу қазіргі Қазақстан үшін ғылыми, саяси ғана емес, сонымен қатар ғылыми әдебиетте әлі зерттелмеген практикалық қызығушылық тудырады.

Қазақстан үшін мұсылман-құқықтық мәдениетінің өзектілігі, ең алдымен, ислам біздің республикамызға жат нәрсе емес, оның тарихы мен мәдениетінің ажырамас бөлігі, көптеген миллиондаған қазақстандық мұсылмандардың өмір салтының маңызды жағы болуымен айқындалады.

Қазақстан алдында құқықтық мәдениеті жоғары, заңды құрметтейтін, гуманизм мен әділеттілік ұстанымдары әрекет ететін құқықтық, азаматтық қоғам құру міндеті тұр. Азия мен Еуропаның көптеген елдерінің эволюциялық дамуы адам құқықтары мен бостандықтарының белгілі бір кепілдіктері құқықтық, азаматтық қоғам институттарының дамуы негізінде құрылатындығын көрсетеді. Бұл мәселеде саяси-құқықтық әділеттілік маңызды орын алады.

Қазақстандағы саяси-құқықтық әділеттіліктің мазмұндық ерекшелігі біздің қоғамдағы игіліктерді, міндеттер мен жауапкершілікті бөлуге қатысты саяси-құқықтық әділеттіліктің дистрибутивтік функциясымен тікелей байланысты тиісті түсініктер болып табылады. Қазіргі қазақстандық саяси мәдениетте құқықтық әділеттілік негізінен бағалау ұғымы ретінде әрекет етеді, ол арқылы Қазақстанның құқықтық шындық құбылыстарына деген көзқарас қалыптасады және дамиды.

Қазақстанның қазіргі заманғы қоғамдық-саяси өмірі соншалықты күрделі және серпінді, оны ретке келтіру үшін мемлекет пен қоғамның орасан зор күш-жігерін талап етеді. Қазақстандықтың, жеке тұлғаның құқықтарын нақты сақтау және қорғау үшін қажетті жағдай жасау керек, яғни «арбаны жылқының алдына қоймау» керек.

Осыған байланысты, егер Қазақстан Республикасының құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамды қалыптастыру саласындағы саяси мәдениеттің іс-қимылдарын ең маңызды басымдықтар қарастыру қисынды болады. Демек, құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамды қалыптастыру – Қазақстанның саяси мәдениетін қалыптастырудың жалпы саяси басымдықтарының бірі.

Сонымен қатар, адамзат тәжірибесі растайтындай, жеке адам мен мемлекет арасындағы тепе-теңдікті орнату бүгінгі күні Қазақстан Республикасының саяси мәдениетінің кезек күттірмейтін міндеттерінің бірі болып табылады, өйткені, бір жағынан, жеке тұлға мемлекет пен қоғам тарапынан қысымға ұшырайды, ал екінші жағынан, адам, қоғамның мүдделеріне қарамастан, басқаларға зиян келтіруге қабілетті. Осы қайшылық барысында жеке және ұжымдық мүдделер арасындағы ақылға қонымды тепе-теңдікті іздеу жалғасуда.

Көріп отырғанымыздай, қазіргі жағдайда қазақ мемлекетінің саяси мәдениетін қалыптастырудың міндеттері мен мақсаттары қоғамның саяси санасы мен саяси сауаттылығын нақты қамтамасыз ету, сонымен қатар мүдделерді үйлестіру негізінде қоғамның ынтымақтастығы мен консолидациясын орнату болу керек. Алайда, бұл мәселені шешу көп жағдайда бостандық пен теңдік тепе-теңдігін орнату мүмкіндігіне байланысты.

Сонымен, саяси сана проблемасы күрделі және көп қырлы болып табылады. Ондағы басты нәрсе, бүгінгі таңда, тек заңнамалық консолидация емес, сонымен бірге адам құқықтарын және, ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық және жеке өмірді жүзеге асырудың қажетті жағдайларын, кепілдіктерін, тетіктерін түсіну болып табылады. Дәл осыған байланысты Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының күш-жігері жеке құқықтардың тек заңды ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, саяси, ұйымдастырушылық және басқа кепілдіктері тиімді болатындай етіп бағытталуы керек.

Қазіргі уақытта Қазақстанда саяси-құқықтық әділеттілік пен саяси мәдениетті дамыту елде жүргізіліп жатқан реформалардың ресми мақсаты болып саналады. Қазақстанның құқықтық, азаматтық қоғамында бір жағынан, бір – бірімен тығыз өзара іс – қимылды, екінші жағынан-билік беделі-құқықтық мәдениет контексіндегі тұлғаның егемендігі формуласымен көрінетін қызмет салаларының аражігін ажыратуды көздейтін жеке тұлға мен мемлекеттің өзара қарым-қатынасының жаңа нысандары қаланды.

Қазақстандық қоғамның саяси мәдениетін дамытудың мазмұны саяси-құқықтық әділеттілік, құқықтық сана, заңдылық және т.б. емес, олардың сипаты, деңгейі, даму дәрежесі, яғни осы кезеңді қоғамдық прогресс өркениетіне айналдыратын нәрсе болып табылады. Бұл мазмұн Қазақстанның құқықтық қызметін саяси бағалау өлшемдерін ескере отырып айқындалады [5, б.185].

Осыған байланысты халықтың саяси-құқықтық менталитетін зерттеу және оның Қазақстандағы саяси мәдениетінің құрылымы мен оны жетілдірудегі орны мен рөлін анықтау проблемасы саяси ғылым үшін өте өзекті, және перспективалы болып табылады. Сонымен қатар, оның мәні, басқа әлеуметтік-саяси құбылыстармен өзара әрекеттесу сипаты бірдей қызықты болып көрінеді.

Қазақстандықтардың саяси-құқықтық менталитеті оның мазмұндық ерекшелігінде, бір жағынан, Қазақстан халқы ұрпақтарының мән-жайлары мен өмір сүру нысандарының

әртүрлі сипаттағы факторлардың күрделі тоғысуының нәтижесі болып табылатынын атап өту қажет. Екінші жағынан, ол Қазақстанның әрбір тарихи сәтінде белгілі бір бейімділікке, қазақстандық құқықтық мәдениеттің барлық құрамдас бөліктерінде көрініс табатын жүйелік көзқарасқа айналады. Қазақстандықтардың саяси-құқықтық менталитеті оның көмегімен қазақстандық қоғамның құқықтық мәдениеті этникалық, жалпы этностық "серпінділікке" ие, өзінің мәдени болмысын функционалдық қамтамасыз ететін ақыл-ой өзегі болып табылады.

Бұл ретте қазақстандықтардың саяси-құқықтық менталитетін құқықтық мәдениеттің көрінісі ретінде сипаттайтын мынадай аса маңызды белгілерге ие: ол Қазақстанның саяси мәдениетінің аса маңызды негізі болып табылатын, оның барлық элементтерін қамтитын саяси-құқықтық болмысты қабылдаудың, бағалаудың, жалпы күйзелісті ұғынудың тиісті бейнесін білдіреді; Қазақстанның саяси-құқықтық санасы мен саяси-құқықтық болмысының базалық параметрлерін айқындайды, оның ішінде, саясаттың дұрыс рухани-психологиялық негізін қалыптастырады, құқықтық, саяси болмысты бейнелеудің өзіндік мәдени парадигмасы болып табылады; Қазақстанның нақты құқықтық мәдениетінің мазмұндық және функционалдық тұрғысындағы мәдениеттанушылық, саясаттанулық ерекшелігін алдын ала айқындайды, сондай-ақ оны танудың, жетілдірудің құралы ретінде әрекет етеді.; қазақстандық қоғамның құқықтық, құқықтық, адамгершілік-саяси дәстүрінің "сақтаушысы", Қазақстанның құқықтық мәдениетінің полиэтно – құқықтық инварианты болып табылады; жүйе құраушы рухани-зияткерлік константтарын білдіре отырып, құқықтық мәдениеттің, қазақстандық қоғам жүйесінің әртүрлі элементтерінің оның дамуының, жетілуінің (оның ішінде дағдарыстық) әртүрлі кезеңдерінде тұрақтылыққа, орнықтылыққа қабілеттілігін негіздейді; қазақстандықтың жеке тұлғасының нақты біздің қоғамның құқықтық, қоғамдық-саяси өміріне интеграциялануын қамтамасыз етеді.

Саяси мәдениет қазіргі заманғы қазақстандық қоғамның маңызды элементі және құқықтық мемлекеттің, бүкіл қызметі құқық нормаларына, сондай-ақ, адамның қадір-қасиетін, бостандығы мен құқықтарын қорғауға бағытталған іргелі құқықтық қағидаттарға бағынатын мемлекеттің қалыптасуының маңызды шарты болып табылады. Сонымен бірге, құқықтық мәдениет пәнаралық ғылыми танымның нысаны. Осыған байланысты, құқықтық мәдениетке байланысты нысандық-пәндік саланы зерттеуге бағытталған диссертациялық зерттеу теориялық-әдіснамалық проблемаларды сүзгіден өткізеді, ал ғылыми талдаудың сәттілігі саясаттанулық көзқарасты басқа ғылымдардың тәсілдерінен саралаудың тиімділігіне байланысты болады.

Қазіргі Қазақстандағы азаматтардың саяси мәдениетін қалыптастыру процесі көбінесе аға ұрпақтың тәжірибесіне емес, мәдени, өркениеттік мұраға сүйенеді, әрине, құқықтық мәдениетті қалыптастыру аспектісінде мемлекет пен қоғам қызметінің іске асырылуы болып табылмайды. Қазіргі Қазақстан азаматтарының құқықтық мәдениетін қалыптастыру процесі негізінен мультимедиялық және микропроцессорлық технологиялар қолдайтын интернет пен электронды БАҚ тарататын эклектикалық, мазмұны жағынан өте қарама-қайшы, қоғамға қарсы ақпараттың қондырғылары мен дизайнына бағытталған. Дәл осы жағдайға байланысты азаматтардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру, оны қоғам үшін қолайлы деңгейде ұстап тұру проблемалары туындайды.

Қорытынды. XX ғасырдың соңында Қазақстанда болған саяси, экономикалық, әлеуметтік, құқықтық, рухани және басқа да салалардағы түбегейлі өзгерістер, жаңа жағдайларда құқықтық, әлеуметтік мемлекет құру бағытын қабылдау кез келген мемлекеттік саясат құқықтық болуы тиіс деген пікірді айқындағанын көрсетті. Сонымен қатар саясаттың нақты түрлерінен басқа, оның негізінде қоғамды белгіленіп отырған қайта құрулар мен жаңғыртуларды іске асырудың сенімді әрі тиімді құралы ретінде бірыңғай ұлттық құқықтық саясат қалыптастырылуы тиіс деген түсінік бар. Осыған байланысты осы саясаттың қоғамның әлеуметтік-құқықтық және саяси өміріндегі рөлін түсіну және ұғыну үшін теориялық-әдіснамалық аспектілерді зерделеу және оның жаңа қазақстандық болмыста қалыптасуы мен жұмыс істеу мүмкіндіктерін айқындау қажет. Қазақстан Республикасының

құқықтық саясатын саяси зерттеумен байланысты маңызды теориялық-әдіснамалық мәселелерге: саясатты құқықтық саясатты қалыптастырудың рулық негізі ретінде түсіну; ғылыми негізделген құқықтық саясатты қалыптастырудың негізгі шарты және маңызды негізі ретінде құқықтың қызмет ету заңдылықтарын айқындау; саясат пен құқықтың өзара іс-қимыл жасау, олардың бір-біріне өзара кірігуі тетігін қарау және саясаттың саяси мазмұны мен құқықтық мазмұнын жаңа қырынан айқындау жатады.; құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамды қалыптастыру мен дамытудың стратегиясы мен тактикасы ретіндегі құқықтық саясаттың рөлін ғылыми-саяси талдау; азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, олардың кепілдіктерін, саяси тұрақтылық факторын және орталық пен өңірлер арасындағы жіпті байланыстыратын қазақстандық қоғамның барлық жіктерінің біріктіруші рөлін нығайту болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.А. *Казахстанский путь 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее. Послание главы государства Н.А. Назарбаева народу Казахстана // Казахстанская правда.* – 2014, 18 января.
2. Алияров Е.К., Аюпова З.К. *Совершенствование правовой системы Республики Казахстан и вклад академика Сартаева С.С. в становление правового государства: монография.* – Алматы: Экономика, 2016. – 264 с.
3. Ибраева А.С. *Правовая культура Казахстана: проблемы формирования, факторы развития: монография.* – Алматы: 2004. – 269 с.
4. Әл-Фараби және ислам философиясы. Оқу құралы / Ж. Алтаев, Әмірқұлова Ж. А. - Алматы : Қазақ университеті, 2012 . - 161б.
5. Абсаттаров Г.Р. *Правовая культура: характеристики и специфика (на примере современного Казахстана) / Вестник РУДН. Серия социология – Москва, 2014, №2 - С.183-188.*

References:

1. Nazarbaev N.A. *Kazahstanskij put' 2050: Edinaya cel', edinye interesy, edinoe budushchee. Poslanie glavy gosudarstva N.A. Nazarbaeva narodu Kazahstana // Kazahstanskaya pravda.* – 2014, 18 yanvary.
2. Aliyarov E.K., Ayupova Z.K. *Sovershenstvovanie pravovoj sistemy Respubliki Kazahstan i vklad akademika Sartaeva S.S. v stanovlenie pravovogo gosudarstva: monografiya.* – Almaty: Ekonomika, 2016. – 264 s.
3. Ibraeva A.S. *Pravovaya kul'tura Kazahstana: problemy formirovaniya, faktory razvitiya: monografiya.* – Almaty: 2004. – 269 s.
4. Al-Farabi zhane islam filosofiyasy. Oqu quraly / Zh. Altaev, Amirqulova Zh. A. - Almaty : Kazak universiteti, 2012 . - 161b.
5. Absattarov G.R. *Pravovaya kul'tura: harakteristiki i specifika (na primere so-vremennogo Kazahstana) / Vestnik RUDN. Seriya sociologiya – Moskva, 2014, №2 - S.183-188.*